

Скільки б років не минуло від аварії на Чорнобильській атомній, ми завжди з однаковою силою гіркоти і розпачу згадуватимемо те чорне літо 1986-го. Наша Київська земля була тоді схожа на поле битви. По всіх дорогах мчали машини з бетоном, щебенем, різним устаткуванням, з одягом, з продуктами... Їхали туди ж і люди. Їхали з усіх кінців колишнього Радянського Союзу, щоб швидше ліквідувати наслідки страшного вибуху, який ми лише тепер починаємо називати катастрофою. Бо той вибух торкнувся надто багатьох людей, надто багатьох проблем.

Чи є гарантія, що подібне не повториться? Ні, такої гарантії ніхто дати не може, тим більше, що сьогодні на землі розміщено десятки й десятки атомних електростанцій, лунають ядерні вибухи на полігонах, де випробовується зброя. І все це, звичайно, забруднює нашу таку древню і таку прекрасну землю. Але всі вибухи, а їх уже зафіксовано понад дві тисячі під час різних досліджень, ні в яке порівняння не йдуть з вибухом на Чорнобильській атомній. В тій чи іншій мірі він торкнувся життя мільйонів і мільйонів чоловік. Серед них - і ліквідатори, які були опромінені, і люди, які проживали в самому Чорнобилі і Прип'яті, а зараз проживають в 30-кілометровій зоні або в інших віддалених районах, які також виявилися брудними. Це катастрофа не національна, а інтернаціональна. Чорнобильський викид покритив сотні квадратних кілометрів України, Білорусі, Росії. Мільярдами доларів оцінюються матеріальні збитки, завдані Норвегії, Великобританії, Швеції, Німеччині.

ДЕСЯТЬ РОКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

...А ВОНИ РЯТУВАЛИ СВІТ

На Чорнобильській АЕС перелічували перші жертви, тисячі людей вже було залучено до ліквідації аварії, а уряд тодішнього Союзу і політбюро КПРС мовчали. Тільки через кілька днів про аварію повідомили засоби масової інформації.

Знімок з фотоархіву "ВЧ",

ПРО ВСЕ ЦЕ ми знаємо сьогодні. А коли стався вибух, ми майже нічого не знали про нього, про можливі наслідки аварії. Ми просто тоді все робили, щоб ліквідувати сліди катастрофи, щоб врятувати, вилікувати людей, які постраждали.

26 квітня 1986 року я був головним радіологом і одразу, з перших же годин аварії, моє бачення її різко не співпадало з тими установками, які нав'язувались нам Москвою. А Москва вперто і послідовно переконувала наше ЦК, наш Мінздрав в тому, що нічого страшного не сталося. Нам забороняли давати правдиву інформацію. Обминаючи всі перепони, я разом з багатьма іншими медиками організував тотальне обстеження всіх евакуйованих і жителів зони. Ми визначили діагнози, одразу починали лікування.

Частина з тих, хто одержав дуже великі дози опромінення, були одразу евакуйовані в Москву. Остання забороняла нам говорити, що є дуже тяжко хворі, які лежали у моєму відділенні в інституті онкології. Що ж, тепер багато можна відкрити. В Москву тоді було відправлено 212 чоловік, 107 з них з гострою променевою хворобою. У нас, у Києві, лежало у стаціонарі 115 чоловік. Це були різні люди - пожежні, водії, працівники станції...

Важкі то були дні. Нерозважати, багато в чому паніка, непоінформованість, відсутність телефонів. Майже весь цей час я проводив у Чорнобилі і Прип'яті. Лише кілька разів за те спокотне літо зміг переночувати вдома. Вже в перші дні я дійшов висновку, що небезпека набагато більша, ніж про це дозволялося говорити. Аналізи показали, що ми маємо довгоживучі

ізотопи. А це означало, що відбулась не пожежа, не викид пару, а відбувся потужний вибух реактора.

Вже тоді мені довелося отримати матеріали про те, що істину знали і в Європі, і в Америці. Америку тоді обійшло страшливе фото розвалу реактора. Були одержані дані, що викинуто в атмосферу і розлетілося по різних територіях надто багато ізотопів - 550 тисяч кюрі. До речі, ця цифра фігурує у Європі і по цей день. Ось звідки, від нашої жадливої непоінформованості і витікала різниця в оцінці цієї катастрофи.

Скажу більше, чимало людей тоді постраждало на правдивих оцінках, на правдивій інформації. Ось, приміром, професор Сіньков з інституту Курчатова ще літом після аварії оцінив, що було викинуто понад три мільярди кюрі. За це він три роки відсидів у психіатричній лікарні.

А як з тими 115-ма чоловіками, які були хворі на гостру променевою хворобу, які лежали у мене в клініці? Була пряма вказівка, що людей з такою хворобою у нас немає. А ми їх лікували. І лікували успішно. Можу похвалитися як своїм великим успіхом, що 114 чоловік з них і досі живі. Помер лише Лелюченко. Саме він не дав перекутись вогню з четвертого блоку на третій, що було б загалом непоправною катастрофою. Він отримав тотальне опромінення. Врятувати його, на жаль, не було ніякої можливості.

Був у мене хворий Леонід Шаврій. Він з тих чотирьох перших бригад пожежних, які кинулися на вогонь. У нього був третій ступінь гострої променевої хвороби. І ми його врятували.

Дивні стосунки склалися у мене того року з американським радіологом хірургом Гейлом. Він довго і не підозрював, що у Києві є хворі, яким ми зробили пере-

садки кісткового мозку. Він був впевнений, що тільки сам у Москві робив ці складні операції. І коли він це раз приїхав у Москву, то відвідав і Київ, щоб переконатись, що в Києві гострої променевої хвороби не було. І доєї пам'ятаю дату його приїзду - 21 червня 1986 року. Ми тоді вже пересаждали кістковий мозок 11-т'юм хворим, гострих проблем у нас не було. Всі, кому пересажували мозок, залишилися живими. А в Москві, до речі, з 13-ти чоловік, яким зробили пересадки, майже всі одразу загинули.

Чи все ми зробили тоді, у 1986 році? На жаль, ні. Ми, знову ж таки через погану поінформованість, через шкідливу політику тодішнього уряду мали можливість і оглянути, і пролікувати не всю кількість людей, які постраждали від аварії. Тим більше, що люди з зони роз'їхались по всій Україні. Їх треба було знайти, обстежити радіометрично. А дозиметри, які ми мали у своєму розпорядженні, були недосконалі. Скавав тоді про це начальству і зі мною погодилися, всі дозиметри ми перевели на радіометричний режим.

Мені дуже прикро, що зараз з кожним роком іде процес затухання інтересу до проблеми Чорнобиля. Катастрофа, яка тоді сталася, нікуди від нас не ділася. Вона, породжені нею проблеми з нами. Люди, які постраждали, і зараз продовжують страждати від наслідків аварії, живуть, хворіють, помирають. В нашій змозі зробити так, щоб їх життя були подовжені. Ліквідаторам і сьогодні треба надавати підвищену увагу. У них має бути особливе медичне обслуговування, гарне харчування. А зараз на них часто дивляться, як на людей, що якимось чином «примазалися» до Чорнобильської аварії. Всі почали забувати, що вони

десять років тому рятували світ.

Ось наведу такий приклад. Я очолюю міжрегіональну експертну раду у Києві по визначенню зв'язку захворювань людини з Чорнобильською аварією. Ми весь час працюємо з ліквідаторами, як можемо допомагаємо їм. І ось що маємо. Наша експертна рада зараз ніким не фінансується. Мінчорнобиль, мовляв, нас не створював, Мінздрав - у нього не має грошей. А люди до нас ідуть. Як членам комісії з ними працювати, якщо вони

з грудня минулого року не отримують зарплату і змушені шукати заробітку на стороні. Рада потрібна ліквідаторам, бо їм, власне, звернутись нема до кого. Невже не можна і таку дрібничку вирішити?

Мене часто запитують, як проявляється вплив Чорнобильської катастрофи на нинішніх захворюваннях у людей? Скажу однозначно, всі хвороби протікають набагато важче, а ефективність їх лікування набагато нижча, ніж це було раніше, до аварії. Порушені захисні функції організму.

На ліквідацію наслідків аварії у нас в Україні витрачається зараз до п'яти процентів бюджету. Повинен сказати, що це дуже мало. Людям, які постраждали, ми повинні дати сьогодні більше. Адже вони захистили нас свого часу від ще більшої катастрофи. Ми не можемо забувати про це. Ми повинні пам'ятати все, що було у минулому. Не забувати жодного імені, жодного факту. Але ми також повинні думати про майбутнє, думати і турбуватися про тих людей, які живуть сьогодні поряд з нами, які страждають від наслідків аварії. Серед них не тільки ліквідатори, а й ті, що отримали дози в інших забруднених районах. Пам'ятаючи про них, роблячи для них все, щоб вони були здорові, ми тим самим виявляємо турботу про наше майбутнє, про наступні покоління. А отже про майбутнє нашої України.

Л. КИНДЗЕЛЬСЬКИЙ,
професор, завідувачий науково-дослідним відділенням системних пухлинних захворювань Українського науково-дослідного інституту онкології і радіології.